

**Iakttagelser i NASDAQ OMX Stockholms
genomgång av årsredovisningar 2008**

NASDAQ OMX STOCKHOLM

Sammanfattning av iakttagelser i NASDAQ OMX Stockholms genomgång av årsredovisningar 2008

NASDAQ OMX Stockholm ("börsen") har sedan den 1 juli 2007 enligt lag ansvaret för övervakningen av börsbolagens finansiella rapportering. I detta arbete ingår att delge de noterade bolagen de iakttagelser som görs i samband med genomgången av börsbolagens finansiella information. Börsen har under en lång rad av år sammanfattat dessa iakttagelser. Formen har varit lite olika genom åren men syftet har alltid varit detsamma – att underlätta för bolagen att utveckla och förbättra sin externa informationsgivning.

Årets genomgång omfattar ungefär ett sextiotal årsredovisningar som i huvudsak har granskats i förhållande till IFRS. Urvalet har skett genom en kombination av risk och slump där en väsentlig del i urvalsprocessen är den löpande genomgång som sker av börsbolagens delårsrapporter. Den bruttolista på iakttagelser som lämnas i denna rapport grundas alltså på ungefär en fjärdedel av de noterade bolagen varför det inte är en fullständig bild som presenteras.

Eftersom det är en bruttolista på iakttagelser, som kan vara väsentliga för det enskilda bolaget, kan den också ge bilden av att det förekommer en mängd brister i förhållande till regelverket. Av regelverket framgår att en grundförutsättning för att en iakttagelse verkligen ska utgöra en brist är att den är väsentlig. Vilken information som är väsentlig i slutändan är i högsta grad företagsspecifikt och det går därför inte heller att göra generella tolkningar. Det är upp till bolaget och dess revisorer att göra de bedömningar om viss information är väsentlig eller inte. En iakttagelse i ett litet företag, i en speciell bransch kan vara väsentlig medan en identisk iakttagelse i ett annat företag, verksamt i en annan bransch och med annan storlek, kan vara uppenbart oväsentlig.

I årets rapport har det genomförts en tematisk genomgång av fastighetsbolagen, 17st, bland annat mot bakgrund av att det är en förhållandevis homogen bransch där jämförelser mellan bolagen relativt lätt låter sig göras. I den genomgången har t.ex. följande iakttagelser uppmärksamats:

- Flera fastighetsförvaltande företag har stora brister i upplysningar kring värderingen av förvaltningsfastigheterna
- Avkastningskravet liksom övriga antaganden ska vara marknadsbaserade. På grund av den ökade osäkerheten har avkastningskravet ökat med cirka en halv procentenhet jämfört med 2007. Hur företagen kommit fram till den siffran förklaras dock inte, inte heller om det finns en skillnad mellan olika kategorier av fastigheter
- Tre företag lämnar ingen uppgift om avkastningskravet. Fem företag kommenterar bara avkastningskravet för restvärdet. Fem företag lämnar uppgifter i form av ett intervall. Att siffror anges i form av ett intervall förklaras av att olika slag av fastigheter, exempelvis bostäder och kontor, värderas olika. För att uppgifterna ska vara meningsfulla krävs dock dels ett genomsnittsvärde för varje kategori, dels att också övriga antaganden anges för var och en av kategorierna. Sådana upplysningar lämnas dock inte av något företag
- Det är regel snarare än undantag att en del av eller hela beståndet av fastigheter värderats externt. Ofta står att den externe värderingsmannen fått ta del av fastighetsspecifika uppgifter om hyror, underhållskostnader mm. Vilka antaganden som den externe värderaren använt sig av framgår dock inte. I de krav på upplysningar om val av värderingsmetod och redogörelse för viktiga antaganden som finns i IAS 40 görs inget undantag när värderingen görs av en utomstående

Förutom den tematiska genomgången finns även en sektion i rapporten som berör börsens allmänna iakttagelser avseende ett urval av IAS/IFRS standarder, exempelvis:

- IAS 1, redovisning av värdeförändringar och källor till osäkerhet
- IAS 8, information om nya redovisningsprinciper och dess konsekvenser
- IAS 12, underskottsavdrag och kvittning
- IAS 37, tidpunkt för reglering av en avsättning

Att övervaka och granska IFRS kommer alltid leda till att det görs olika bedömningar och tolkningar. Vad som är väsentligt för någon, kan vara oväsentligt för någon annan. Inom EU har det beslutats att dessa tolkningar ska samordnas i mesta möjliga mån. Detta är en grannliga uppgift som kan vara svår att förena med IFRS principbaserade utformning. Ett principbaserat regelverk innebär – i teorin – att det inte är reglerna i sig och dess direkta utformning som är det väsentligaste – utan syftet är att bolagets information ska ge en rättvisande bild av bolagets resultat och ställning. Däri ingår att inte på något sätt vilseleda eller utelämna information som en investerare skulle ha nytta av i sin investeringsbedömning. Att det nuvarande regelverket är väldigt detaljerat betyder inte att all information alltid måste lämnas, framförallt vad gäller IFRS omfattande upplysningskrav.

I de fall en iakttagelse som tagits upp i denna rapport är väsentlig för en investerare – så är det också fråga om en avvikelse från regelverket – och sådana är inte acceptabla. Därför ska bolag komplettera den information som saknas i kommande finansiella rapportering.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Tillsyn av finansiell rapportering på uppdrag av EU.....	5
NASDAQ OMX Stockholms uppdrag	7
Metod för granskning av årsredovisningar 2008	7
Noteringar avseende avvikelser från IFRS	9
Fastighetsförvaltande företag.....	9
IAS 1 och redovisning av (risk)-kapital.....	13
IFRS 7 Finansiella instrument: Upplýsningar	14
Pensioner	17
Nedskrivningsprövning av goodwill och andra tillgångar med obegränsad nyttjandeperiod.....	19
Ett urval av de kommentarer som noterats i samband med genomgången av årsredovisningar och delårsrapporter.....	23
IFRS 2, Aktierelaterade ersättningar	23
IFRS 3, Rörelseförvärv	23
IFRS 5, Anläggningstillgångar som innehas för försäljning och avvecklade verksamheter	24
IAS 1, Utformning av finansiella rapporter	25
IAS 2, Varulager.....	26
IAS 8, Redovisningsprinciper, ändringar i uppskattningar och bedömningar samt fel	26
IAS 12, Inkomstskatter	26
IAS 16, Materiella anläggningstillgångar	27
IAS 17, Leasingavtal	27
IAS 18, Intäkter	27
IAS 27, Koncernredovisning	27
IAS 33, Resultat per aktie.....	27
IAS 36, Nedskrivningar	28
IAS 37, Avsättningar, eventalförpliktelser och eventaltillgångar.....	28
IAS 39, Finansiella instrument	28

Inledning

NASDAQ OMX Stockholm ("börsen") har sedan den 1 juli 2007 enligt lag ansvaret för övervakningen av börsbolagens finansiella rapportering. I detta arbete ingår att delge de noterade bolagen de iakttagelser som görs i samband med genomgången av börsbolagens finansiella information. Börsen har under en lång rad av år sammanfattat dessa iakttagelser. Formen har varit lite olika genom åren men syftet har alltid varit detsamma – att underlätta för bolagen att utveckla och förbättra sin externa informationsgivning.

Tillsyn av finansiell rapportering på uppdrag av EU

2002 antog EU den så kallade IAS-förordningen enligt vilken alla noterade företag inom EU blev skyldiga att tillämpa IFRS¹ vid upprättandet av koncernredovisningen. Förordningen ålägger medlemsstaterna en skyldighet att svara för kontroll av att företagen uppfyller de krav som IFRS-standarderna ställer. Ansvaret för att utarbeta regler för hur detta skulle gå till överläts till CESR², dvs. den europeiska organisationen av myndigheter med ansvar för övervakning av värdepappersmarknaderna.

2003 och 2004 fattade CESR beslut om två standarder som behandlar hur tillsynsverksamheten ska organiseras. Standard nummer 1 ger de allmänna ramarna. Där sägs bland annat att

- det i varje land ska det finnas en myndighet som har det yttersta ansvaret för tillsynsverksamheten. I Sverige utgörs myndigheten av Finansinspektionen,
- myndigheten kan delegera till annan att genomföra tillsynen förutsatt att denne står oberoende från myndigheter och värdepappersmarknaderna och att denne har tillräckliga resurser för att genomföra arbetet,
- tillsynen gäller både årsredovisningar och delårsrapporter och kan omfatta förhandsbesked om myndigheten så beslutar,
- tillsynen kan gälla ett urval av företag där urvalet bör ta hänsyn till risken för felaktigheter,
- åtgärder ska vidtas för att väsentliga felaktigheter rättas till samt, när så bedöms lämpligt, offentliggörs och
- myndigheterna ska hålla varandra underrättade om de beslut som fattats för att underlätta en likformig tillämpning av regelverket.

Mer detaljerade rekommendationer för tillsynen ges i följande 21 punkter:

1. Syftet med tillsynen är att förbättra informationen till kapitalmarknaderna
2. därför ska de finansiella rapporterna granskas med avseende på efterlevnaden av regelverket och åtgärder vidtas när avvikelser noterats
3. det ska finnas en myndighet som har ansvaret för att tillsynen fungerar

¹ International Financial Reporting Standard

² Committee of European Securities Regulators

4. myndigheten kan delegera uppdraget att genomföra tillsynen till andra förutsatt att myndigheten följer upp verksamheten
5. anvisningar utgivna av CESR ska följas
6. myndigheten ska vara oberoende och ha erforderliga resurser
7. i myndighetens befogenheter ska åtminstone ingå rätten att begära in kompletterande information från företag och revisorer och att vidta erforderliga åtgärder för att uppfylla syftet med tillsynsverksamheten
8. myndigheten är ansvarig för att tillsynsverksamheten uppfyller de krav som ställs i CESRs standard nummer 1
9. tillsynen ska omfatta företag vars värdepapper handlas på en reglerad marknad
10. tillsynen ska omfatta all finansiell information från företag inklusive delårsrapporter och prospekt avseende både koncernen och enskilda företag
11. tillsynen ska normalt avse publicerad information även om också förhandsbesked kan lämnas
12. prospekt ska normalt granskas innan de publiceras
13. urvalet av företag som granskas ska helst baseras både på riskfaktorer och på ett rullande system som omfattar samtliga företag
14. under en övergångsperiod är det tillåtet att bara tillämpa ett rullande system utan att beakta riskfaktorer
15. granskningen kan genomföras på olika sätt. Hur ingående den görs avgörs av risken för väsentliga fel
16. när en väsentlig avvikelse från regelverket noterats ska lämpliga åtgärder vidtas för att avvikelsen offentliggörs
17. en åtskillnad ska göras mellan åtgärder som vidtagits i samband med tillsynsverksamheten och andra åtgärder som är en följd av nationell lagstiftning
18. åtgärder ska vara effektiva, vidtas utan fördröjning och stå i proportion till avvikelens betydelse
19. en metodik ska utvecklas så att de avvikelser som noteras behandlas på ett konsekvent sätt
20. ett utbyte av information om åtgärder som vidtagits av olika myndigheter ska ske för att öka jämförbarheten mellan länder. När väsentliga frågor uppkommer där det finns olika åsikter om vad som är korrekt redovisning ska IASB informeras
21. en årsberättelse ska lämnas med information om årets verksamhet och de åtgärder som vidtagits.

NASDAQ OMX Stockholms uppdrag

NASDAQ OMX Stockholm är sedan den 1 juli 2007 skyldig att bedriva övervakning av de noterade företagens finansiella rapporter i enlighet med de krav som framgår av IAS-förordningen och, mer i detalj, av CESRs standard nummer 1. IAS-förordningens krav gäller enbart de standarder som IASB³ gett ut och som godkänts av EU. Utöver detta sker begränsad uppföljning av hur företagen uppfyller också andra regelverk, däribland årsredovisningslagen.

Som framgår av punkt 21 i CESRs standard nummer 1 utgörs en del av NASDAQ OMX Stockholm uppdrag att upprätta en årsberättelse med information om den verksamhet som börserna bedrivit. Syftet med årsberättelsen är dubbelt. För det första ger berättelsen dem som har kontakt med kapitalmarknaden information om i vilken utsträckning som de noterade företagen uppfyller de krav som IFRS och i viss mån också andra regelverk ställer. För det andra innehåller årsberättelsen en redogörelse för iakttagelser som gjorts i samband med genomgången av företagens finansiella rapporter som bara delvis meddelats enskilda företag. Anledningen är att det handlar om iakttagelser som gjorts i ett litet urval av företag men som bedömts vara giltiga för många fler företag än de som omfattats av årets urval. Årsberättelsen är därför ett viktigt verktyg för att förbättra företagens kommande finansiella rapportering. NASDAQ OMX Stockholm förväntar sig att företagen beaktar innehållet i rapporten och kommer att följa upp efterlevnaden i den löpande tillsynen.

Metod för granskning av årsredovisningar 2008

Enligt ett principbeslut ska samtliga årsredovisningar som är noterade på NasdaqOMX Stockholm granskas under en femårsperiod. Det innebär att i genomsnitt kommer årsredovisningarna för 50-60 företag att gå igenom varje år. Genomgången syftar till att identifiera avvikelser från IFRS inom tre områden;

- redovisning av tillgångar och skulder (recognition)
- värdering av tillgångar och skulder (mätning) samt
- upplysningar om tillgångar, skulder, intäkter och kostnader.

Kapitalmarknadens förtroende för den finansiella rapporteringen handlar i första hand om de båda första områdena. Svårigheten är dock stor när det gäller att identifiera avvikelser, exempelvis om företag rapporterat alla avsättningar eller om värderingen av varumärken är korrekt. Det är därför bara undantagsvis som de typerna av avvikelser noterats. Exempel på ifrågasatta avvikelser är;

- redovisning av uppskjuten skattefordran hänförlig till underskottsavdrag,
- avsättningar för omstruktureringsavgifter,
- aktivering av FoU,
- förvärvsbalanser,
- så kallad negativ goodwill,
- värdering av kapitalplacersaktier till anskaffningsvärde och
- klassificering av leasingavtal.

³ International Accounting Standards Board

Så snart en ifrågasatt avvikelse från reglerna om redovisning och värdering av tillgångar och skulder noterats och som inte gäller uppenbart oväsentliga belopp kontaktas företaget med begäran om en förklaring.

Det tredje området i genomgången gäller upplysningar. Ifråga om antalet noteringar är det helt dominerande vilket naturligtvis beror på att det är förhållandevis enkelt att notera avvikelser genom att jämföra med en checklista. Enkelheten är emellertid skenbar. IASB framhåller nämligen i sina standarder att kraven på upplysningar inte omfattar oväsentliga poster. Vad som är väsentligt får alltså avgöras från fall till fall utifrån en bedömning om upplysningen kan antas påverka en användares beslut när det gäller värderingen av företagsledningens handlande eller framtida vinstutsikter. Därför är det inte meningsfullt att enbart konstatera att ett visst krav enligt checklistan inte är uppfyllt. Det går heller inte att hänvisa till generella regler, t ex att belopp som överstiger X procent av resultat eller eget kapital är väsentliga.

I årets granskning av årsredovisningar har en delvis ny ansats valts som tillämpats dels på fastighetsförvaltande företag, dels på redovisningen av förmånsbestämda pensioner, finansiella risker samt goodwill i ett urval av övriga företag. Granskningen utgår från en bedömning av om ett visst område, exempelvis redovisningen av pensioner, kan anses vara av betydelse vid en bedömning av företagets resultat och ställning. När det gäller H&M är svaret rimligen nej. Avsättningen för pensioner i H&M uppgår till 228 Mkr. Nuvärdet av bolagets åtaganden är 299 Mkr mot vilket står förvaltningstillgångar på 71 Mkr. Rörelseresultatet uppgår till drygt 20 miljarder vilket innebär att inte ens osannolika antaganden om räntor etc. skulle få en väsentlig inverkan på resultatet. Saab är ett annat företag med en skenbart obetydlig pensionsavsättning. I balansräkningen redovisas avsättningen med 4 Mkr. Av en not framgår dock att Saabs åtagande uppgår till 4,8 miljarder och värdet av förvaltningstillgångarna till 3,4 miljarder jämfört med ett rörelseresultat på knappt 200 Mkr. Eftersom de risker som företag med avgiftsbestämda pensionsplaner är exponerade för, exempelvis inflationsrisken, inte påverkar åtagandet och förvaltningstillgångarna på samma sätt visar exemplet på vikten av att utgå från bruttobeloppen och inte nettobeloppet i balansräkningen när man tar ställning till om upplysningar om pensioner är väsentliga eller ej.

Om bedömningen är att redovisningen av pensioner kan ha väsentlig betydelse för ett företags resultat och ställning är det logiskt att förvänta sig att samtliga krav på upplysningar som IASB ställer uppfylls. Kraven kan visserligen i många fall anses vara långtgående. Vi får dock inte bortse från att även IASB är medveten om den kritik standarderna utsatts för på grund av deras omfång. Både IASB och EFRAG⁴ säger sig också pröva om kostnaderna för att uppfylla alla krav står i rimlig proportion till nyttan. Utgångspunkten måste därför vara att de upplysningskrav som finns i standarderna är väsentliga. Men skulle bedömningen vara att redovisningen av pensioner inte har en väsentlig betydelse såsom fallet är i H&M, är inte avsaknaden av upplysningar något som strider mot IFRS. Det finns inget företag som uppfyller samtliga krav på upplysningar i IASBs standarder. Ändå har den information som lämnas i noterna ökat vilket särskilt bland större företag fått som följd att redovisningen kritiseras för att ha blivit svårtillgänglig. Ett ökat sidantal behöver inte få den konsekvensen om presentationen görs mer pedagogisk. Och att välja en mindre bokstavsstorlek är ingen lösning. En vanlig uppfattning är att en del företag använder sig av checklistemetoden när de upprättar sin redovisning. Önskvärt vore att företag i högre grad koncentrerar sig på det som är viktigast. Det är inte nödvändigt att lämna alla upplysningar om exempelvis operationella leasingavtal när dessa saknar betydelse. Företag som inte väljer att lämna alla upplysningar måste dock vara beredda att kunna motivera varför uppgifterna inte är väsentliga.

⁴ European Financial Reporting Advisory Group

Noteringar avseende avvikelser från IFRS

Som framgått ovan har NASDAQ OMX Stockholm till uppgift att identifiera avvikelser från IFRS som avser ”recognition”, värdering och upplysningar. Det sker genom en granskning av ett urval av årsredovisningar. När en avvikelse identifierats fattas beslut om företaget ska informeras. Så sker i princip alltid när avvikelsen gäller ”recognition” eller värdering för så vitt inte beloppen uppfattas som obetydliga. Avvikelser som enbart gäller upplysningar har dock i flertalet fall inte framförts direkt till företaget utan kommenteras enbart nedan. Det gäller i synnerhet de avvikelser som gäller förvaltningsfastigheter, pensioner, finansiella risker samt goodwill. NASDAQ OMX Stockholm utgår ifrån att företag vid upprättandet av sin årsredovisning för 2009 beaktar de synpunkter som framförs nedan.

Fastighetsförvaltande företag

De upplysningar som är viktigast för de fastighetsförvaltande företagen är hur det verkliga värdet på fastigheterna fastställts. Genom att företagen oftast är kraftigt belånade är också refinansieringsrisken och ränterisken viktig. Däremot har exempelvis andra finansiella risker som kreditrisk bedömts vara mindre viktiga. Ett problemområde som bara gäller fastighetsföretagen är redovisningen av uppskjuten skatt i samband med förvärv. Detta har därför behandlats i ett särskilt avsnitt.

I Sverige har samtliga noterade fastighetsförvaltande företag valt att värdera sina fastigheter till verkliga värden. Under åren 2005 till 2007 medförde detta att företagen kunnat redovisa stora värdeökningar. 2008 innebar en förändring. Den finansiella krisen medförde en minskning av värdena med cirka 4 procent. Att nedgången inte blev större har ifrågasatts av många bland annat med hänvisning till nedgången av aktiekurser. Avsaknaden av transaktioner mot slutet av året ledde dock till att det blev svårt för att inte säga omöjligt att basera värderingen på genomförda affärer.

Verkligt värde definieras i standarden med utgångspunkt från kunniga köpare och säljare som har ett intresse av en transaktion. En intresserad säljare är inte tvingad att sälja men är heller inte beredd att avvakta ett högre pris som inte framstår som realistiskt under rådande marknadsförutsättningar. Hur den verkliga ägaren resonerar saknar betydelse eftersom bedömningen utgår från hypotetiska ägare.

Metoderna för att fastställa det verkliga värdet på förvaltningsfastigheter är desamma som för finansiella instrument. Det bästa uttrycket för verkligt värde erhålls av aktuella priser på en aktiv marknad för likvärdiga fastigheter. I avsaknad av en sådan marknad kan man söka ledning från priser på en mindre aktiv marknad. Den tredje nivån i hierarkin den så kallade ”mark-to-model” utgörs av exempelvis en uppskattning av framtida betalningar diskonterade med en räntesats som beaktar marknadens bedömning av den osäkerhet som är förknippad med betalningarna. Det understryks att detta värde inte är samma sak som det nyttjandevärde som förekommer i andra IFRS-standarder. Skillnaden är att nyttjandevärdet är företagsspecifikt medan verkligt värde som framgått ovan ska vara marknadsbaserat.

Noteringar kring värderingsantaganden

Enligt IAS 40 ska förvaltningsföretag lämna bland annat följande upplysningar när de valt att värdera sina fastigheter till verkligt värde:

- a) vilken metod samt vilka betydande antaganden som tillämpats vid värderingen och
- b) en förklaring till förändringen mellan IB och UB där bland annat storleken av aktiverade utgifter ska framgå.

I maj 2009 publicerades ett utkast till en ny rekommendation, Värdering till verkligt värde (Fair Value Measurement) ett utkast som gäller för alla tillgångar alltså även förvaltningsfastigheter. I kraven på upplysningar i utkastet tillkommer tre punkter utöver vad som står i IAS 40 nämligen

- c) ett uttalande om vilken av nivåerna 1, 2 eller 3 i den hierarki som beskrivs i utkastet som värderingen av fastigheterna baseras på. (I den verkligt värde hierarki som beskrivits ovan torde det för flertalet företag handla om nivå 3 med inslag av nivå 2).
- d) hur värderingen påverkats av ändringar av värderingsmetod och
- e) en känslighetsanalys avseende de viktigare antagandena i a) ovan.

Syftet med upplysningarna om hur värderingen av förvaltningsfastigheterna gjorts är att ge användare möjlighet att bedöma tillförlitligheten av de uppgifter som företagen lämnat. Ju mer subjektiv som värderingen är desto större krav ställs på beskrivningen av hur företaget gått till väga. I slutet av 2008 var fastighetsmarknaden illikvid. Antalet transaktioner var så litet att ortsprismetoden, dvs. en härledning av verkliga värden utifrån faktiska transaktioner inte var möjlig. Det borde ha lett till en utökning av upplysningarna. Så är dock inte fallet. Upplysningsavsnittet har i stort sett samma utseende och omfattning som tidigare år. Företagen skriver alltså inte att avsaknaden av transaktioner medfört att värderingsmetoden ändrats.

NASDAQ OMX Stockholm har jämfört årsredovisningarna för 17 fastighetsförvaltande företag. Samtliga företag beskriver vilken värderingsmodell som tillämpats. Även om detaljeringsgraden varierar framgår att det handlar om en kassaflödesvärdering och att det verkliga värdet utgörs av nuvärdet av framtida kassaflöden. Kalkylperioden, dvs. den period under vilken företagen gör antaganden om årliga betalningar, omfattar mellan 5 och 10 år. Vid periodens slut beräknas ett restvärde som bygger på att det sista årets kassaflöde kommer att bestå i all framtid. Det normala är att restvärdet utgör mer än hälften av fastigheternas verkliga värde. Det exemplifieras i Castellums årsredovisning där restvärdet i ett räkneexempel svarar för 54 och de löpande kassaflödena under en tioårsperiod för 46 procent av det verkliga värdet (exklusive projekt). För företag med en kalkylperiod på 5 år blir restvärdets andel än högre. Därför är det viktigt att se vilka antaganden om hyror mm som gjorts för det sista kalkylåret för att kunna jämföra med läget på värderingstidpunkten. Med undantag för Castellum lämnar dock inget företag sådan information. Och i Castellums fall handlar det om ett exempel som inte nödvändigtvis baseras på exakt samma antaganden som i den faktiska värderingen.

Hur restvärdet har beräknats kommenteras av Castellum, Diös och Fabege. Några företag hänvisar till en ortsprismodell dvs. antaganden som baseras på faktiska transaktioner men utan närmare precisering. Hur avsaknaden av transaktioner i slutet av 2008 påverkat värderingsmodellen kommenteras inte.

De antaganden som är viktigast vid beräkningen av det verkliga värdet verkar alla företagen vara överens om. De är

- vakansgrad
- hyresutveckling
- direktavkastningskrav samt
- drift- och underhållskostnader .

Några företag tar också med storleken av investeringar. Normalt avses med investeringar utgifter som kommer att leda till ökade intäkter. Mer troligt är dock att det i det här fallet rör sig om större underhållskostnader. Oavsett vad investeringarna avser borde de förklaras.

Det antagande som har störst betydelse vid värderingen är avkastningskravet. Det återkommer i tre sammanhang; vid beräkning av restvärdet, vid diskonteringen av framtida betalningsströmmar och vid beräkningen av det verkliga värdet. Ofta är det samma räntesats som används. I den mån det görs en åtskillnad handlar det oftast om det avkastningskrav som gäller restvärdet som reducerats med 1,5 till 2 procentenheter dvs. den förväntade inflationen. Varför en reduktion görs förklaras dock inte.

Det är inte lätt att utifrån de uppgifter som företagen lämnar förstå hur företagen räknat fram sina fastighetsvärden. Tre företag lämnar ingen uppgift om avkastningskravet. Fem företag kommenterar bara avkastningskravet för restvärdet. Fem företag lämnar uppgifter i form av ett intervall. Att siffror anges i form av ett intervall förklaras av att olika slag av fastigheter, exempelvis bostäder och kontor, värderas olika. För att uppgifterna ska vara meningsfulla krävs dock dels ett genomsnittsvärde för varje kategori, dels att också övriga antaganden anges för var och en av kategorierna. Sådana upplysningar lämnas dock inte av något företag. Ett fåtal företag redovisar en kalkylränta som förmodligen hänför sig till nuvärdesberäkningen men utan att detta sägs klart ut.

Avkastningskravet liksom övriga antaganden ska vara marknadsbaserade. På grund av den ökade osäkerheten har avkastningskravet ökat med cirka en halv procentenhet jämfört med 2007. Hur företagen kommit fram till den siffran förklaras dock inte, inte heller om det finns en skillnad mellan olika kategorier av fastigheter.

Det är regel snarare än undantag att en del av eller hela beståndet av fastigheter värderats externt. Ofta står att den externe värderingsmannen fått ta del av fastighetsspecifika uppgifter om hyror, underhållskostnader mm. Vilka antaganden som den externe värderaren använt sig av framgår dock inte. I de krav på upplysningar om val av värderingsmetod och redogörelse för viktiga antaganden som finns i IAS 40 görs inget undantag när värderingen görs av en utomstående.

Det finns inget specifikt krav på känslighetsanalyser i IAS 40. Ett sådant krav finns dock i punkt 129(b) i IAS 1. Känslighetsanalyser har endast redovisats av 4 av de 17 undersökta företagen.

Noteringar kring redovisning av finansiella risker

Den största finansiella risken för fastighetsföretagen är refinansieringsrisken. Skuldsättningen medför också att ränterisken är väsentlig. En genomgång av upplysningarna i de 17 företagen visar att samtliga företag redovisar uppgifter om när lånen förfaller och om räntebindningen. Det normala är att uppgift om förfallotidpunkt redovisas för varje år. Två företag skiljer bara mellan förfall inom ett år, mellan 1 och 5 år samt efter 5 år vilket uppenbarligen varken är branschpraxis eller kan anses tillfyllest i en period med stora påfrestningar på kreditmarknaden.

En granskning av refinansieringsrisken är nära kopplad till frågan företagens mål och policy vad gäller hanteringen av kapital. Med en generös bedömning har samtliga företag utom två lämnat sådana uppgifter. Uppgifterna är ofta svåra att hitta och redovisas ibland i den så kallade framvagnen, dvs. utanför de finansiella rapporterna. Redovisningen sker då oftast i form av måltal för soliditet. En naturlig plats för en diskussion om kapital vore annars den not som beskriver de finansiella riskerna och som alla företagen presenterar.

Många, kanske alla, fastighetsförvaltande företag har accepterat villkor för sin upplåning i form av räntetäckningsgrad mm. Ett företag skriver att sådana *sedvanliga* villkor finns men utan precisering. Fyra företag redogör för de villkor man accepterat medan övriga företag saknar upplysningar.

Noteringar kring redovisning av värdeförändringar

Föregående år framfördes kritik mot fastighetsföretagens uppställning av resultaträkningen. Kritiken avsåg dels uppdelningen av värdeförändringar i realiserat och orealiserat, dels redovisningen av värdeförändringarna under en särskild rubrik efter finansnettot. Begreppet ”orealiserat” borde inte få

förekomma i en redovisning som baseras på verkliga värden. Och när det gäller placeringen borde det vara ganska självklart att värdeförändringar på fastigheter ska redovisas som en del av rörelseresultatet medan värdeförändringar på räntederivat är en finansiell post. Möjligen hade kritiken viss effekt. Av de 17 företagen är det sålunda numera bara fyra som redovisar värdeförändringar efter finansnettot. Och av de 13 företag som redovisar värdeförändringar på fastigheter och räntederivat i rörelseresultatet respektive finansnettot är det bara fem som gör en åtskillnad mellan realiserat och orealiserat. Utöver att några företag enligt börsens uppfattning redovisar värdeförändringar på ett felaktigt sätt är det också olyckligt att man inte inom branschen kunnat enas om en gemensam standard för resultaträkningen.

Noteringar kring redovisning av uppskjuten skatt

Av skatteskal struktureras de flesta fastighetsförvärv som förvärv av aktier. Trots detta redovisas med stöd av IFRS 3, Företagsförvärv, de flesta affärerna som om det hade skett ett förvärv direkt av fastigheterna, dvs. av inkråmet. Undantaget är Castellum som redovisar samtliga förvärv som rörelseförvärv.

När förvärven av fastigheter sker genom förvärv av aktier så påverkas inte fastigheternas skattemässiga värde. Är förvärvspriset högre än det skattemässiga värdet, vilket är det normala, uppkommer en så kallad temporär skillnad som normalt ska redovisas som en uppskjuten skatteskuld. Enligt IFRS ska skatteskulden redovisas till sitt nominella belopp som från och med 2009 är 26,3 procent. Förvärvskalkylen utgår emellertid oftast från en lägre skattesats, kanske 10 procent eftersom skatten betalas först i framtiden. Skillnaden mellan den nominella och kalkylmässiga skatten redovisas på olika sätt beroende på om det handlar om ett rörelse- eller inkråmsförvärv.

Jämför nedanstående exempel som båda har samma utgångspunkt: Företaget X förvärvar en fastighet för 1900 i form av ett aktieförvärv. Fastigheten har ett skattemässigt värde på 1000. Skattesatsen är 25 procent. Kalkylen bygger på att fastigheten har ett bedömt verkligt värde på 2000 och att nuvärdet av den skattenackdel som orsakas av att avskrivningarna på övervärdet inte är avdragsgilla uppgår till 100.

Transaktionen redovisas som ett inkråmsförvärv: Köparen redovisar ett köp av en fastighet för 1900. Skillnaden mellan 1900 och 1000 är en temporär skillnad som aldrig kommer att ge upphov till en minskning av den betalda skatten. Därför redovisas ingen uppskjuten skatt. När redovisningen upprättas värderas fastigheten till 2000 som är det verkliga värdet. Skillnaden mellan det verkliga värdet och anskaffningspriset, 100, redovisas som en vinst dag 1 som ingår i posten värdeförändringar.

Flera företag anger i sin årsredovisning att redovisningen av skatt följer IFRS och att följaktligen inkråmsförvärv inte leder till någon redovisning av uppskjuten skatt. Bara något enstaka företag redogör dock för effekten av detta, nämligen det belopp med vilket resultatet förbättrats med. Även om redovisningen är förenlig med IFRS är det självklart att den effekt detta får för resultatet inte är en vinst i normal mening. Skillnaden mellan den nominella och kalkylmässiga skattesatsen bör därför framgå tydligt av redogörelsen för årets resultat.

Transaktionen redovisas som ett företagsförvärv: I förvärvsbalansen värderas fastigheten till 2000 och den uppskjutna skatteskulden till 250 (Enligt IFRS ska den uppskjutna skatteskulden i ett företagsförvärv alltid värderas till nominellt värde). Eftersom företaget betalat 1900 för nettotillgångar på 1750 uppkommer en differenspost på 150 motsvarande skillnaden mellan den nominella och kalkylmässiga skattesatsen. I två företag, har denna differens redovisats som goodwill. Ett tredje företag anger inte hur differensen redovisats.

Enligt IFRS ska företag ange vad en goodwillpost representerar för typ av tillgång. Vanligen kan man i redovisningar se förklaringar att det handlar om synergieffekter eller värde på personalen. Av årsredovisningen för de två företag som redovisat goodwill framgår att denna är hänförlig till

skillnaden mellan nominell och kalkylmässig skatt. Det innebär att företagen redovisar något som i normalfallet enligt IFRS inte får redovisas då IFRS förbjuder diskontering av framtida skatter. Det är därför ologiskt att tillåta en redovisning som om diskontering skulle vara acceptabel.

IAS 1 och redovisning av (risk)-kapital

Hur upplysningar om finansiella risker ska redovisas behandlas i första hand i IFRS 7. Därutöver finns ett krav på upplysningar om redovisning av riskkapital i IAS 1. I IAS 1, Utformning av finansiella rapporter, ingår fyra punkter som behandlar Kapital. Enligt Punkt 134 ska företag lämna information som gör det möjligt för läsarna av de finansiella rapporterna att bedöma företagets mål, politik och metoder för hantering av kapital.

Punkt 135 exemplifierar vilken information som ska lämnas, bland annat

- vad som ingår i riskkapital,
- eventuella externa kapitalkrav (så kallade covenants i form av ex kapitaltäckning) på kapitalets storlek och en upplysning om företaget genomfört transaktioner som strider mot dessa samt
- hur företaget uppfyller sina mål för kapitalförvaltningen.

Informationen ska baseras på de rapporter som lämnas till företagsledningen. I punkt 136 sägs att företag ibland bedriver mycket olikartad verksamhet, exempelvis både försäkring och tillverkning. När aggregerade uppgifter om riskkapitalet inte ger en rättvisande bild ska informationen redovisas fördelat på verksamheter och eventuellt också geografiska områden. Slutligen finns en fjärde punkt som gäller inlösbare finansiella kapitalinstrument. Ett exempel skulle kunna vara vissa slag av preferensaktier. Inget av de företag som omfattas av urvalet redovisar sådana instrument.

I utkastet till standard fanns ett förslag att företag skulle redovisa avsteg från interna finansiella måltal, exempelvis soliditet. Förslaget kritiserades av remissinstanserna för att vara för subjektivt. I den slutliga standarden finns inget krav på redovisning av finansiella måltal, I svenska företag är det dock regel att sådana måltal redovisas tillsammans med uppgifter om hur målen uppfyllts. I IAS 1 nöjer man sig med att konstatera att det är värdefullt med information om verbala beskrivningar av hur företag hanterar kapital.

Till standarden finns också bifogat ett exempel på upplysningar för ett icke-finansiellt företag. Där definieras kapital som alla former av eget kapital exklusive kassaflödessäkringar men inklusive vissa former av efterställd upplåning. Storleken av kapitalet följs löpande utifrån en beräkning av skuldsättningsgraden. Målet är bland annat att kapitalet ska göra det möjligt för företaget att fortsätta som en ”going concern” och att ge ägarna en avkastning på sin investering. Under året har skuldsättningsgraden minskat genom inlösen av lån. Kapitalets storlek kan ändras genom utdelning, återköp av egna aktier, nyemission eller försäljning av tillgångar. Motsvarande upplysningar lämnas också av de svenska företagen.

Undersökning

Genomgången av årsredovisningar tyder på att man inte uppfattat det som nödvändigt att informera om kapital på det sätt som IAS 1 anger. Cirka en tredjedel av de företag som granskats saknar uppgift i de finansiella rapporterna däribland flera av de största företagen. Samtidigt är det vanligt med en utförlig rapportering om soliditet utanför rapporterna. Kapital definieras vanligen som eget kapital och några företag inkluderar också räntebärande skulder vilket saknar praktisk betydelse eftersom det självklara måltalet för att hantera kapital utgörs av skuldsättningsgrad.

Enligt punkt 135 ska uppgift också lämnas för externa kapitalkrav (covenants). Detta kan vara av stor betydelse att känna till när ett företag får lönsamhetsproblem. Bara ett fåtal företag, rapporterar dock om förekomsten av sådana krav. Som framgår av avsnittet om fastighetsförvaltande företag har en genomgång av dessa gjorts med avseende på redovisningen av kapital och finansiella risker. Motiveringen är att eftersom dessa företag redovisar stora skulder är frågan om mål och policy för hantering av kapitalet viktig. Som framgår av avsnittet finns vanligen en policydeklaration för soliditet. Även om denna i de flesta fall redovisas utanför de finansiella rapporterna har upplysningarna ändå uppfattats som att de uppfyller standardens krav.

IFRS 7 Finansiella instrument: Upplysningar

Syftet med standarden är enligt punkt 1 att göra det möjligt för användare att bedöma

- a) betydelsen av finansiella instrument för företagets ställning och resultat och
- b) karaktären och omfattningen av risker till följd av de finansiella instrument som företaget är exponerat för.

I inledningen till vägledningen i IFRS 7 finns ett avsnitt om väsentlighet. Bakgrunden är de omfattande krav på upplysningar som ställs i standarden. Eftersom standarden är tillämplig också för mindre, icke finansiella företag kan upplysningskraven framstå som avskräckande. Därför betonas att företagen måste ta ställning till vilka uppgifter som är väsentliga och redogöra för dessa så att det blir möjligt för användarna att bedöma vilken betydelse de finansiella instrumenten har. För många icke-finansiella företag uppkommer de största riskerna inte genom investeringar i värdepapper, derivat eller andra finansiella instrument, dvs. de är inte direkt kopplade till finansiella instrument. I stället handlar det om risker på grund av valutaexponering, elberoende eller fluktuerande råvarupriser. Även denna typ av risker omfattas av upplysningskraven. Standarden talar sålunda om *marknadsrisk*. Marknadsrisk definieras i bilaga som en risk kopplad till valuta, ränta eller andra förändringar i marknadspriser. Riskerna är alltså inte begränsade till de finansiella instrument som redovisas i balansräkningen. Kravet på upplysningar omfattar exempelvis betydelsen av ändringar i råvarupriser även om det inte finns en finansiell tillgång/skuld kopplade till dessa.

Kraven i IFRS 7 medför att upplysningarna riskerar att bli omfattande. Det gäller även för lönsamma, välkonsoliderade företag som objektivt sett har små finansiella risker. I årsredovisningen för ett av Sveriges största företag kommenteras finansiella risker på två ställen. I förvaltningsberättelsen lämnas en verbal beskrivning av de olika slagen av risker samt företagets policy för hantering av dessa på en halv sida. I noterna finns sedan en mer detaljerad redogörelse som omfattar drygt sju sidor i vilka ingår en mer utförlig beskrivning av den riskpolicy som finns i förvaltningsberättelsen. Trots att informationen är omfattande verkar den inte uppfylla samtliga krav i standarden där ett exempel är kravet på en beskrivning av hur verkliga värden fastställts. Anledningen till detta är sannolikt att om beloppen är små har informationen bedömts som oväsentlig.

De finansiella instrumentens betydelse

Standardens krav på information är omfattande. Hur informationen ska presenteras kommenteras inte. För användarna är det rimligt att anta att det är en fördel om alla upplysningarna lämnas i en not och att det finns tydliga korsreferenser till var tilläggsinformation finns i de fall specifikationer lämnas på andra ställen. Gunnebo har en bra redovisning av sina finansiella risker i not 3 till vilken en hänvisning görs i den innehållsförteckning över finansiell information som återfinns i inledningen till förvaltningsberättelsen. Notan saknar dock bland annat en känslighetsanalys vilket är en väsentlig brist. I årsredovisningen finns dock ett avsnitt om 'Övrig information' efter den finansiella delen. I denna ingår en redogörelse för riskhantering och en känslighetsanalys. Riskerna kommenteras alltså på två ställen utan att detta framgår annat än genom en läsning av hela årsredovisningen.

Att information om risker återfinns på flera ställen är vanligt. Av 15 företag har 12 lämnat upplysningar utanför noterna. Vanligast är ett avsnitt i förvaltningsberättelsen. Detta kan vara mycket kort och bara utgöras av en hänvisning till den not där de fullständiga uppgifterna återfinns. I två företag kommenteras riskerna (förutom i en not) i ett avsnitt som ligger utanför den formella årsredovisningen vilket är mindre lyckat, särskilt som där ingår uppgifter som ska lämnas enligt standarden.

När det gäller noterna är det vanligaste att det finns en not med en allmän beskrivning av olika risker och företagets riskpolicy. I ett par företag finns ytterligare en not i vilken redovisas värden på de finansiella instrumenten. Därutöver kan de upplysningar som krävs enligt IFRS 7 återfinnas i en eller flera noter. Upplysningar om förfallna kundfordringar återfinns sålunda ofta i noten till kundfordringar. Detta, i kombination med att korsreferenser oftast saknas, bidrar till att det är svårt att se om upplysningskraven uppfyllts.

Vilken information som användarna är intresserad av varierar. Därför vore det önskvärt att det finns en tydlig hänvisning till var informationen för olika slag av risker redovisas, i anslutning till den övergripande redogörelsen för företagets riskhantering. Det kan gälla exempelvis förfallotidpunkterna för utestående lån eller kreditrisker. Önskvärt är också företagets bedömning av vilka risker som är viktigast att beakta. En rangordning av de olika riskerna är dock ovanlig. Vanligast är att företag delar upp mellan operationella risker och finansiella risker, de senare oftast i en särskild not.

Undersökning

Nedan redovisas en sammanställning av de områden som riskupplysningarna i IFRS 7 täcker samt en redogörelse för hur ett urval av 15 företag uppfyllt dessa. Eftersom standarden innehåller mer än etthundra enskilda punkter är det inte meningsfullt att försöka kommentera var och en av dessa, i vart fall inte för icke finansiella företag. Det stora antalet krav gör dock att det är viktigt att identifiera vilka risker som är väsentliga så att inte genomgången förvandlas till en avbockning mot en checklista.

1. Redovisningsprinciper. Samtliga företag har en relativt utförlig beskrivning av de principer som gäller för finansiella instrument. Den kritik som kan riktas mot beskrivningen är att den ofta omfattar instrument som inte förekommer i företaget. Det finns också inslag av okritisk kopiering av texter från revisionsbyråernas manualer. Ett exempel gäller principen för nedskrivning av värdet på finansiella instrument. Här hänvisas oftast till ”objektiva” faktorer utan försök till förklaring vari dessa skulle bestå.
2. Mål och policy för varje slag av finansiell risk redovisas av samtliga företag. De risker som kommenteras är de som beskrivs i standarden, dvs. kredit-, likviditets-, ränte- och valutarisk.
3. Tabell över finansiella instrument samt resultateffekter. Enligt punkt 8 i standarden ska företag ange redovisade värden för samtliga finansiella tillgångar och skulder fördelade på ett antal kategorier antingen i balansräkningen eller i not. Härigenom kan användarna göra en bedömning av vilka instrument som är viktigast. Framför allt de större företagen har valt att redovisa de finansiella tillgångarna och skulderna i en tabell som ligger i en egen not eller i den not där man också beskriver policy, känslighet mm. För övriga företag framgår informationen av balansräkningen.
4. Hur har verkliga värden fastställts? Med undantag för derivat saknas i stort sett tillgångar som ska värderas till verkligt värde. Två företag redovisar värdepapper som tagits upp till anskaffningsvärde. Motiveringen är i det ena fallet att beloppet är oväsentligt och i det andra att uppgift om verkligt värde saknas. När det gäller derivat torde de alltid värderas till marknadsvärden även om metoden inte alltid anges.

5. Kreditrisker, inklusive uppgift om förfallna fordringar. Kommenteras av samtliga företag.
6. Likviditet, inklusive uppgift om lånens förfalldag. Samtliga företag har lämnat uppgifter om när deras lån förfaller. Vanligen anges löptiden på årsbasis. Ett av de femton företagen samt två av de fastighetsförvaltande företagen har valt att enbart ange förfalldagar inom respektive efter fem år vilket måste anses vara en för grov indelning för att vara meningsfull. Likviditet handlar också om den mer kortsiktiga betalningsberedskapen. Den kommenteras enbart av ett fåtal företag.
7. Ränte- och valutarisker kommenteras av samtliga företag. Inte alla redogör dock för sin exponering. Även beskrivningen av de säkringsåtgärder som vidtagits är ibland bristfällig.
8. Känslighetsanalys för valuta, ränta och andra prISRISKER. I standarden påpekas att användare regelmässigt framhåller att känslighetsanalyser är viktiga för att de ska kunna bedöma de olika finansiella riskerna i företag. Känslighetsanalyser för räntor och valutor förekommer i nästan alla företag medan uppgifter om känsligheten för andra prISRISKER är ovanliga.

De företag som ingår i urvalet tillhör både de största och de minsta av dem som är noterade vid NASDAQ OMX Stockholm. Samtliga företag är icke finansiella. Gemensamt för dem är att samtliga har en eller flera noter som behandlar redovisningen av finansiella instrument. Omfattningen av informationen, särskilt bland de stora företagen, kan ses som ett uttryck för den ”information overload” som IFRS anses ha gett upphov till. I flera fall handlar det om upplysningar som täcker fem sidor eller mer vartill kommer en eller två sidor beskrivningar av redovisningsprinciper. Och detta i en grupp av icke finansiella företag där de finansiella riskerna inte uppfattas som särskilt stora. Man kan tolka detta positivt eftersom omfattningen kan ses som ett uttryck för företagets ambition att lämna den information som standarden kräver. För läsaren blir dock informationen oftast svårtillgänglig. Visserligen behöver inte upplysningar lämnas om oväsentliga risker. I praktiken har dock företagen tydligen haft svårt att avgöra när en viss upplysning skulle kunna utelämnas.

Det som genomgången av de femton företagens årsredovisningar visar är att informationen om finansiella risker i stort sett är bra. Det finns exempel särskilt bland de största företagen på mycket omfattande upplysningar men också på att det finns brister. För att bristerna ska kunna kritiserat ska dock bristerna framstå som väsentliga. Generellt gäller att de finansiella riskerna är små för icke finansiella företag. Undantag är företag som

1. har en hög skuldsättningsgrad. I den genomgång som följer har gränsen godtyckligt satts vid 0,7 eller högre. För dessa har en kontroll gjorts av att uppgifterna om likviditetsrisker lämnats.
2. förlustföretag. För dessa företag kan antas att kravet på uppgifter om likviditet är särskilt viktiga.
3. företag med hög exponering för valutaexponering och eller andra prISRISKER. För dessa är frågorna om exponering, känslighetsanalys, policy för riskhanteringen samt uppgifter om säkringar viktiga.
4. Därtill kommer att några av företagen har angett vissa riskområden som särskilt viktiga. Oftast handlar det om valuta eller andra prISRISKER och då har en kontroll av samma variabler som nämnts ovan under punkt 3 gjorts.

I urvalet om femton företag har ett försök gjorts att identifiera företag som ingår i någon av riskgrupperna ovan. För dessa har en mer ingående prövning gjorts av de upplysningar som lämnats. Utgångspunkten har varit följande krav i IFRS 7:

- *Likviditetsrisk*; företag som är särskilt exponerade för likviditetsrisk ska lämna uppgifter om förfallotidpunkter för alla finansiella skulder samt analysera den kreditrisk som är kopplad till dessa. Även eventuella villkor ska redovisas enligt IAS 1.
- *Valuta- ränte- och andra prisrisk*; företag ska lämna uppgift om exponering, mål och policy för hantering av riskerna samt en känslighetsanalys. Vid säkringsredovisning av kassaflödessäkringar ska uppgift lämnas om typ av säkringsinstrument samt deras värde vid periodens slut, när de kassaflöden som säkrats förväntas inträffa samt reservförändringen i EK.

I det stora hela är informationen om finansiella risker och finansiella instrument bra. Det gäller även för de företag där riskerna bedömts vara väsentliga. I urvalet av 15 företag har en eller flera risker i åtta företag bedömts vara så stora att användare kan förväntas söka efter de mer detaljerade upplysningar som krävs enligt IFRS 7. Den detaljerade genomgången av årsredovisningar visar att med något enstaka undantag uppfylls de krav som standarden kräver.

Pensioner

Vid ett planeringsmöte i början av 2009 beslöts att redovisningen av förmånsbestämda pensionsplaner skulle vara ett av de områden som skulle granskas särskilt. Anledningen är att både pensionskulden och förvaltningstillgångarna påverkas i hög grad av den finansiella krisen. Pensionskulden genom ränteantagandet och förvaltningstillgångarna genom värderingen till verkligt värde. Avsnittet om pensioner avslutas med en kommenterar till en värderingsfråga, nämligen valet av diskonteringsränta vid fastställandet av pensionsförpliktelsen.

Kraven i IAS 19, Ersättningar till anställda, på upplysningar som rör pensionsplaner är omfattande. Paragraf 120 innehåller 17 punkter, nämligen

- a) en beskrivning av planen,
- b) principen för redovisning av aktuariella vinster och förluster,
- c) IB och UB för komponenterna i pensionskulden,
- d) uppdelning av skulden i fonderad och ofonderad,
- e) IB och UB för komponenter i förvaltningstillgångarna,
- f) skillnad mellan verkligt och redovisat värde på skuld och tillgångar,
- g) komponenter i pensionskostnaden och i vilka poster de ingår,
- h) beloppet av aktuariella vinster och förluster som ingår i resultatet,
- i) ackumulerat belopp av aktuariella vinster och förluster som redovisats över EK,
- j) fördelning av förvaltningstillgångarna på tillgångsslag,
- k) förvaltningstillgångar som utgörs av egna aktier,
- l) hur den förväntade avkastningen fastställts,
- m) uppgift om ersättning från annan part,
- n) aktuariella antaganden,
- o) känslighetsanalys för sjukvårdskostnader,
- p) uppgift om skuld, tillgångar samt aktuariella differenser för minst fyra år samt
- q) uppskattning av förväntade avgifter till planen nästkommande år.

Det är svårt att förstå betydelsen av vissa av kraven ovan. Man måste dock ha respekt för att när standarden antogs av dåvarande IASC⁵ så diskuterades de här kraven intensivt och där representanter för företag försökte begränsa dem så långt som möjligt. Det går alltså inte att avfärda kraven med att de inte är väsentliga. Det avgörande är i stället om företagets pensionsförpliktelser är väsentliga. Är svaret ja, är slutsatsen att uppgift ska lämnas om samtliga punkter.

⁵ International Accounting Standards Committee

När man tar ställning till om pensionsförpliktelse är väsentliga ligger det närmast till hands att jämföra vad som redovisas i balansräkningen och jämföra med eget kapital. Det man måste ha i åtanke är dock att det redovisade beloppet är ett nettobelopp, nämligen skillnaden mellan skulden och förvaltningstillgångarna. Båda dessa poster är exponerade för risker som kan påverka nettobeloppet negativt. Vid en bedömning av om pensionsförpliktelse är väsentliga räcker det därför inte att se enbart till det belopp som redovisas i balansräkningen. Skillnaden kan vara väsentlig. Saab redovisar sålunda ett nettobelopp i balansräkningen på nära 0 medan pensionsskulden uppgår till hela 50 procent av det egna kapitalet.

Av de 28 företag som omfattas av genomgången har 15 företag redovisat förmånsbestämda planer. I tre av dessa är pensionsskulden obetydlig, mindre än 2 procent av eget kapital. Även om dessa tre företag inte fullt ut uppfyller de krav som kan uppfattas vara de väsentligaste, nämligen a), c), e), f), g) samt n) ovan, saknas anledning till kritik. Övriga tolv företag har med ett undantag uppfyllt standardens viktigaste krav.

När det gäller de övriga upplysningskraven (alltså kraven enligt listan ovan exklusive a), c), e), f), g) samt n) har följande noterats:

- a) --
- b) en princip för redovisning av aktuariella vinster och förluster anges av samtliga företag.
- c) --
- d) uppdelning av skulden i fonderad och ofonderad del redovisas av fyra företag. En förklaring till att det inte är fler företag som kommenterar uppdelningen kan vara att ofonderade planer saknas.
- e) --
- f) --
- g) --
- h) beloppet av aktuariella vinster och förluster som ingår i resultatet, redovisas av sju företag inklusive två som angett att posterna ingår i rörelseresultatet.
- i) ackumulerat belopp av aktuariella vinster och förluster som redovisats över EK. Inget av de företag som ingår i urvalet har valt alternativet med redovisning över EK.
- j) fördelning av förvaltningstillgångarna på tillgångsslag. Uppgift lämnas av sex företag.
- k) förvaltningstillgångar som utgörs av egna aktier. Uppgift har lämnats av två företag vilka sannolikt är de enda som berörs.
- l) hur den förväntade avkastningen på förvaltningstillgångarna fastställts. Endast Atlas Copco har lämnat uppgift.
- m) uppgift om ersättning från annan part. Verkar inte ha varit aktuellt för något företag.
- n) --
- o) känslighetsanalys för sjukvårdskostnader. Uppgift har lämnats av Volvo som möjligen är det enda företag som berörs. Ersättningar för sjukvårdskostnader efter avslutad anställning är något som framför allt gäller amerikanska dotterföretag.
- p) uppgift om skuld, tillgångar samt aktuariella differenser för minst fyra år (från och med 2009 ska uppgiften lämnas för fem år vilket är den period som standarden anger). Uppgift har lämnats av fyra företag.
- q) uppskattning av förväntade avgifter till planen nästkommande år. Endast Telia verkar ha lämnat denna uppgift.

Val av diskonteringsränta

NASDAQ OMX Stockholm har uppmärksammat på att företag inte tillämpar punkt 78 i IAS 19, Ersättningar till anställda, enligt vilken räntan vid beräkning av pensionsförpliktelse ska bestämmas med utgångspunkt från marknadsräntan på förstklassiga företagsobligationer vid rapportperiodens slut. När en marknad för sådana obligationer saknas ska man i stället utgå från statsobligationsräntan. I Sverige finns en begränsad marknad både för företagsobligationer och bostadsobligationer. Det kan dock ifrågasättas om andrahandsmarknaden för dessa är effektiv. Bristen på en effektiv marknad leder

till att diskonteringsräntan borde fastställas med utgångspunkt från statsobligationsräntan. Problemet i slutet av 2008 var att avkastningen på svenska statsobligationer var ovanligt låg till följd av den finansiella krisen, nämligen 2,4 – 2,6 procent för tioåriga obligationer jämfört med 4,3 procent 2007. En så låg ränta som 2,4 procent har inget av de företag som ingår i börsens urval använt. Det intervall som noterats sträcker sig från 3,0 till 5,8 procent (den senare siffran utgör ett genomsnitt för både svenska och norska pensionsplaner).

Diskonteringsräntan har mycket stor betydelse för pensionsskuldens storlek. En sänkning från 4,3 till 2,4 procent medför att skulden ökar väsentligt. I jämförelse med andra länder med effektiva marknader för företagsobligationer skulle den finansiella ställningen för svenska företag framstå som försvagad. Den bedömning som NASDAQ OMX Stockholm gjort är att en beräkning av pensionsskuldens storlek utifrån den nuvarande låga statsobligationsräntan skulle medföra att pensionsskulden överskattas. Börsen har därför avstått från att kritisera företag för deras val av diskonteringsränta. Börsen förväntar sig dock att för 2009 företagen på ett bättre sätt än 2008 förklarar sitt val av diskonteringsränta.

Nedskrivningsprövning av goodwill och andra tillgångar med obegränsad nyttjandeperiod

Ytterligare ett av de områden som i början av 2009 utpekades som viktigt att följa upp var nedskrivningsprövningen av goodwill (inklusive andra tillgångar med obegränsad nyttjandeperiod). Här handlar det om två olika problem. Den första frågan gäller om företagen lämnat de upplysningar som IAS 36, Nedskrivningar, föreskriver. Den andra frågan är om det finns anledning att ifrågasätta beslut att inte skriva ner goodwill trots ett lågt redovisat resultat.

Upplysningskrav

IAS 36 ställer krav på två slag av upplysningar. I punkterna 126-133 finns en uppräkningslista av vilken information som ska lämnas av företag som skrivit ner värdet på goodwill. Därefter kommer punkterna 134-135 som gäller upplysningar om en prövning av huruvida det redovisade värdet på goodwill är högre än det verkliga värdet. Dessa upplysningar ska lämnas oavsett om en nedskrivning skett eller ej.

De viktigaste upplysningskraven återfinns i punkt 134. Punkt 135 behandlar vad som gäller när det redovisade värdet på goodwill fördelats på en eller flera kassagenererande enheter och värdet är oväsentligt i förhållande till hela goodwillvärdet. Enligt punkt 135 räcker det då med en uppgift om att det finns oväsentliga goodwillbelopp som fördelats till en eller flera enheter samt goodwillbeloppet. Inget av de trettio företag som omfattas av genomgången verkar ha tillämpat den här punkten.

I punkt 134 görs en åtskillnad beroende på om värderingen är baserad på nyttjandevärdet eller på verkligt värde minus försäljningskostnader. I urvalet av företag har samtliga företag utom ett utgått från nyttjandevärde varför endast detta kommenteras nedan. Undantaget är ett fastighetsförvaltande företag som inte lämnat någon som helst information om värdet på sin goodwill utöver att den representerar skillnaden mellan nominell och kalkylmässig skatt (se ovan). De upplysningar som ska lämnas enligt punkt 134 är;

- a) värdet av goodwill fördelat på olika enheter,
- b) värdet av andra immateriella tillgångar med obegränsad nyttjandeperiod,
- c) hur nyttjandevärdet fastställts,
- d) en beskrivning av varje viktigt antagande och den metod som använts för att fastställa värdet på dessa antaganden under den period som täcks av senaste budget/prognos,

- e) längden på den period för vilken en beräkning gjorts och när denna överstiger 5 år varför en längre period är motiverad,
- f) vilken tillväxttakt som använts för att fastställa kassaflöden efter den period som täcks av budget/prognos,
- g) den eller de räntesatser som använts vid diskontering
- h) när en rimligt möjlig förändring i värdet på något av de viktiga antaganden som prövningen baseras på kan medföra att en nedskrivning är erforderlig ska uppgift lämnas om
 1. det belopp med vilket återvinningsvärdet överstiger redovisat värde,
 2. vilka värden som tilldelats antagandena samt
 3. hur mycket värdena på antagandena kan ändras utan att en nedskrivning blir nödvändig.

Värt att notera är att det i standarden inte finns något allmänt krav på känslighetsanalys utom i de fall som skillnaden mellan verkligt och redovisat värde på goodwillen är litet (se h ovan).

Exempel i IAS 36 på hur upplysningarna kan utformas

IAS 36 innehåller ett exempel på hur upplysningarna kan utformas. Där beskrivs ett företag med fyra kassagenererande enheter. För två av dessa bedöms storleken av goodwill vara oväsentligt, strax under 10 procent av det totala goodwillbeloppet. Eftersom marknadsförutsättningarna är likartade har de slagits samman varigenom beloppet blivit väsentligt. Punkt 135 blir därför inte tillämplig. Hade förutsättningarna skilt sig åt hade båda enheterna hamnat under tröskeln på 10 procent och det hade då räckt med att namnge de båda enheterna och de goodwillbelopp som var hänförliga till dem.

För var och en av de tre enheterna sägs att återvinningsvärdet beräknats som ett nyttjandevärde baserat på en 5-årsbudget och en diskonteringsränta på 9,2, 8,4 respektive 7,9 procent. I en tabell anges därefter vilka som är de viktigaste antagandena som beräkningen baserats på för var och en av enheterna. De utgörs av vinstmarginal, råvarupriser, marknadsandelar och valutakurser under budgetperioden som varierar mellan 4 och 5 år. I tabellen finns inte tillväxttakten under perioden medtagen vilket är förvånande eftersom den normalt är av stor betydelse. Däremot redovisas den tillväxttakt som används för tiden därefter jämförd med marknadstillväxt och branschprognoser. Den sammanfattande bedömning som görs i exemplet är att ingen rimlig förändring i de väsentliga antaganden som återvinningsvärdet bygger på skulle leda till en nedskrivning. Exemplet avslutas med en tabell i vilken företaget tämligen detaljerat redogör för hur olika antagandena fastställts. Där kommenteras vinstmarginaler i förhållande till tidigare år och deras beroende av bland annat råvarupriser och valuta. Vidare redogörs för marknadsandelar och diskonteringsräntan.

Genomgång av 30 företag

22 av de 30 företagen redovisar goodwill. I två av dessa företag redovisas ytterligare immateriella tillgångar med obegränsad nyttjandeperiod nämligen varumärken och leverantörsrelationer. För fyra av företagen understiger de redovisade värdena på goodwill 10 procent av eget kapital. Även om dessa företag borde ha kunnat tillämpa punkt 135 har de valt att lämna mer fullständig information. Ett företag har som framgått ovan inte skrivit något om prövningen av det redovisade goodwillvärdet. Två av företagen redovisar nedskrivningar av sin goodwill. Det ena noterar i en kort kommentar att nedskrivningen är en följd av prövningen utan att ge någon närmare förklaring. Det andra uppfyller kraven i punkt 124 och skriver att nedskrivningen är en följd av en försämrad marknad för bostäder i Danmark. Ett företag har lämnat detaljerade uppgifter för två enheter för vilka det verkliga värdet ligger nära det redovisade. Företagets slutsats är att de redovisade värdena kan försvaras. I ett tillägg till noten hänvisas dock till en annan not i vilken redogörs för händelser efter balansdagen. Av denna

not framgår att företaget skrivit ner goodwill i början av 2009 med 280 Mkr eller närmare 20 procent av hela goodwillvärdet. Motiveringen är osäkerheten om den framtida IT-verksamheten. Vad det är som förklarar varför insikten om detta framkommer först kort tid efter årsskiftet anges inte.

För de 21 företag som lämnat uppgifter kan följande noteras:

- a) En fördelning av goodwill på kassagenererande enheter har gjorts av samtliga företag utom ett. Förklaringen torde vara att hela verksamheten i det företaget redovisas som ett segment. För övriga företag är antalet kassagenererande enheter ofta fler än antalet segment.
- b) Två företag redovisar andra immateriella tillgångar med en obegränsad nyttjandeperiod än goodwill.
- c) Samtliga företag utom ett beräknar nyttjandevärdet som ett återvinningsvärde, dvs. med utgångspunkt från uppskattade kassaflöden. Undantaget utgörs av ett fastighetsförvaltande företag för vilket verkligt värde efter avdrag för försäljningskostnader är ett mer naturligt val.
- d) Kravet i punkt d) är att företag ska redogöra för vilka väsentliga antaganden som gäller för den period som omfattas av budget/prognos. Detta är något som få företag uppmärksammat. Det vanligaste är att företagen skriver att prövningen utgår från budget/prognoser under 1 till 5 år men *utan* kvantifiering av de variabler som beräkningen utgår ifrån.

5 företag uppfyller dock kravet i punkt d), åtminstone delvis, nämligen

ett som anger tillväxttakten till 1,5 procent och marginalen till genomsnittet av de senaste fyra åren,

ett annat som anger tillväxttakten till mellan 0,5 och 15 procent samt EBITA till mellan 3 och 12 procent. För enskilda enheter är visserligen intervallen något mindre men utan en bättre precisering är uppgifterna svåra att bedöma,

ett tredje som räknar med en tillväxt på 13 procent per år för de närmaste tio åren vilket innebär att företaget kommer att vara 3,3 gånger så stort 2018 om prognosen stämmer,

ett fjärde som räknar med en tillväxt på 0 procent och

ett femte som utgått från en tillväxt på mellan 0 och 14 procent samt en marginal i nivå med 2008.

Ytterligare sju företag skriver i allmänna ordalag om de olika variablerna men utan kvantifiering. En vanlig kommentar är då att bedömningen utgår från historiska erfarenheter kombinerade med branschprognoser.

- e) Det normala är att budget/prognos omfattar 1-5 år. Det är närmast självklart att nyttjandeperioden är längre men hur lång är alltså ofta oklart. Enstaka företag har skrivit att de gjort prognoser för 10 eller 15 år. Om det ska uppfattas som att man bortser från kassaflöden därefter är oklart.
- f) När prognosperioden överstiger budget/prognos ska uppgift lämnas om vilken tillväxttakt som använts. Denna uppgift har lämnats av 15 av de 21 företagen och varierar från 0 till 5 procent per år.

- g) Val av räntesats. Detta är en uppgift som lämnats av samtliga företag utom ett. Enligt IAS 36 ska det vara en ränta före skatt. Flera företag har dock räknat utifrån en ränta efter skatt. I några fall sägs att skillnaden mellan före och efter utgörs av den nominella skattesatsen. Varför man då väljer det ena framför det andra framgår däremot inte. Av 21 företag räknar 8 med en ränta efter skatt. Intervallet sträcker sig från 4 till 11 procent. För de företag som utgår från en ränta före skatt i enlighet med standarden varierar räntan från 6,2 till 15 procent. De flesta skriver att valet av ränta är härlett från den vägda genomsnittliga kapitalkostnaden (WACC).
- h) Två företag har gett mer detaljerade upplysningar för en respektive två enheter där skillnaden mellan verkligt och redovisat värde på goodwill sägs vara särskilt känslig för valet av antaganden. Standardens krav uppfylls bortsett från att en uppgift saknas i ett av företagen. Kraven är:
1. Uppgift om belopp med vilket verkligt värde överstiger redovisat värde. Det ena företaget skriver att verkligt värde är lika med redovisat värde. Det andra anger att skillnaden mellan verkligt och redovisat värde uppgår till 51 respektive 6 Mkr för två enheter vilket motsvarar drygt 10 respektive knappt 1 procent av hela goodwillvärdet.
 2. Vilka värden som tilldelats antagandena. Det ena företaget lämnar uppgift om tillväxt både under och efter budgetperioden som är fem år, EBITDA-marginal samt diskonteringsräntan. Denna uppgift lämnas inte av det andra företaget.
 3. Hur mycket värdena på antagandena kan ändras utan att en nedskrivning blir erforderlig. Eftersom verkligt och redovisat värde är lika lämnar det ena företaget inte denna uppgift. Det andra redovisar storleken av den ändring som krävs för att verkligt värde ska vara lika med redovisat värde för fyra variabler, nämligen rörelseresultat, beläggningsgrad, tillväxttakt och diskonteringsränta.

Ett urval av de kommentarer som noterats i samband med genomgången av årsredovisningar och delårsrapporter

NASDAQ OMX Stockholm har skrivit till cirka 30 företag under 2009. I breven har ställts frågor på vilka börsen velat få svar. I breven har också framförts synpunkter på redovisningen där börsen inte förväntat sig något svar utan endast att redovisningen ändras påföljande år. I den uppföljning som gjorts har börsen kunnat konstatera att flertalet påpekanden åtgärdats. Nedan redogörs för ett urval av de noteringar som gjorts i samband med genomgången av de finansiella rapporterna. Inte alla har framförts till respektive företag eftersom det ofta handlar om noteringar som gäller många företag. Den bedömning som börsen gjort är att en redogörelse för dessa i en rapport som tillställs alla börsföretag har större förutsättningar att leda till ändringar i rapporteringen.

IFRS 2, Aktierelaterade ersättningar

Den vanligaste iakttagelsen är bristen på upplysningar om de optioner som företag ställt ut. Upplysningskraven i denna del är omfattande. Det som i första hand är intressant är hur företag beräknat det verkliga värdet på de optioner som ställts ut. Enligt punkt 47 ska sådana upplysningar lämnas inklusive vilken värderingsmodell som använts och uppgifter om de indata som värderingen baseras på. När köparen betalt fullt pris för optionerna saknas ofta uppgifter om hur priset beräknas eftersom den typen av erbjudanden inte omfattas av IFRS 2. Upplysningarna är dock viktiga för att undvika spekulationer om att prissättningen inte varit marknadsmässig. Det gäller naturligtvis särskilt i de fall som också företagsledningen deltagit i teckningen.

IFRS 3, Rörelseförvärv

IFRS 3, Företagsförvärv, är den standard som gett upphov till flest noteringar i börsens genomgång näst efter IAS 1.

Värderingen av apportaktier

Enligt punkt 67d ska företag som emitterat aktier som del av anskaffningsvärdet för ett företag ange hur värdet på aktierna har fastställts. Standarden utgår ifrån att värderingen ska baseras på börskursen på transaktionsdagen. Inget av de företag som omfattats av genomgången anger någon annan tidpunkt. Det är dock flera företag som saknar en uttrycklig kommentar om att värdet fastställts i enlighet med standarden. Enligt punkt 31 får inte omkostnader för emissionen inräknas i anskaffningsvärdet för ett rörelseförvärv. Omkostnaderna, inklusive skatteeffekten, ska i stället redovisas som en avdragspost i eget kapital.

Värderingen i förvärvsbalansen är provisorisk

Enligt punkt 62 är det inte alltid möjligt att ange verkliga värden på de tillgångar och skulder som omfattas av ett företagsförvärv. Ett exempel som brukar anges är när värderingen förutsätter en omfattande genomgång av ett stort antal poster. När så är fallet ska företag enligt punkt 68 ange att värderingen är provisorisk samt också vad det är som förorsakat problem. Här kan man notera dels att flera företag i efterhand gjort justeringar utan att ha gett någon förhandsinformation, dels att företagen har angett att förvärvsbalansen fastställts provisoriskt men utan att beskriva anledningen till detta.

Kommentar till förvärvad goodwill

Beskrivningen av fördelningen mellan goodwill och andra immateriella tillgångar väcker ofta frågetecken. Som framgått av artiklar i tidskriften Balans svarar goodwill för den helt dominerande delen. Därtill kommer att vad som är förklaringen till goodwill ofta är schablonmässig.

Negativ goodwill

Flera företag har 2008 redovisat en intäkt som följd av att köpeskillingen understigit värdet av förvärvade nettotillgångar. I ett par fall ingår värdet av kundrelationer i värdet av nettotillgångarna. Värdet av kundrelationer är exempel på en tillgång som är svår att värdera. För att undvika kritik är det därför viktigt att företag, som hävdar att värdet på de förvärvade nettotillgångarna överstiger förvärvslikviden, tydligt anger på vilket sätt de säkerställt att så är fallet.

IFRS 5, Anläggningstillgångar som innehas för försäljning och avvecklade verksamheter

IFRS 5 behandlar försäljning/avveckling av dels enskilda tillgångar, exempelvis en fastighet, dels en grupp av tillgångar som är klart särskiljbara från resten av företaget. Standarden ger upphov till flera problem.

Punkt 32 i den svenska översättningen definierar en avvecklad verksamhet som en del av ett företag som antingen har avyttrats eller är klassificerad som tillgänglig för försäljning och

- a) utgör en självständig rörelsegren eller en väsentlig verksamhet som bedrivs inom ett geografiskt område,
- b) ingår i en samordnad plan för att avyttras eller
- c) är ett dotterföretag som förvärvats uteslutande i syfte att avyttras.

Jämför man skrivningen av punkt 32c med den engelska originaltexten finns en liten men betydelsefull skillnad. I originalet står "geographical area of operations" vilket kan uppfattas som en större enhet än bara ett geografiskt område som ju inte behöver vara större än den trakt i vilken företaget är lokaliserat. Möjligen har detta medfört att en avveckling felaktigt klassificerats som att den faller inom IFRS 5.

De företag som redovisar verksamheter som avvecklade är ofta kortfattade när det gäller att motivera varför avvecklingen uppfyller de krav som ställs i punkt 32. Skrivningen i 32a handlar ju om väsentliga delar av företaget som är klart särskiljbara både rörelse- och rapporteringsmässigt. Avvecklingar handlar emellertid ofta om försäljningar av enstaka, förlustbringande anläggningar. Här kan det finnas ett intresse att tolka in dessa i IFRS 5 eftersom det medför att företaget kan redovisa ett resultat från kvarvarande verksamheter, exklusive dessa förluster.

Det är heller inte alltid klart om avvecklingen är tänkt att ske genom försäljning eller nedläggning. I det senare fallet är inte IFRS 5 tillämplig utan de kostnader som nedläggningen medför ska redovisas på vanligt sätt i den löpande rörelsen.

Företag som avvecklar en verksamhet ska lämna ganska omfattande upplysningar om verksamhetens resultat, nettotillgångar och kassaflöden. I resultaträkningen ska sålunda nettoresultatet särredovisas på en rad med specifikationer i not. I balansräkningen ska tillgångar respektive skulder hänförliga till verksamheten särredovisas. Även dessa med specifikation i not. Slutligen ska verksamhetens kassaflöden från rörelsen, investeringar respektive finansiering särredovisas antingen i kassaflödesanalysen eller i not. I många fall saknas en del av eller alla dessa upplysningar. I ett fall finns upplysningar om resultat och kassaflöden men inte för tillgångar/skulder med motiveringen att inget beslut fattats om avveckling, vilket framstår som motsägelsefullt.

När det gäller balansräkningen framgår inte hur tillgångar och skulder som ett företag beslutat avveckla ska redovisas. Av ett exempel till standarden framgår dock att IASB tänkt sig att dessa ska omklassificeras från anläggningstillgångar till omsättningstillgångar.

IAS 1, Utformning av finansiella rapporter

Den standard som gett upphov till flest noteringar och påpekanden är IAS 1.

Redovisningsprinciper

Avsnittet om redovisningsprinciper är fortfarande omfattande om än i mindre grad 2008. En anledning är att företag okritiskt redogör för principer som saknar direkt betydelse för företaget. Samtidigt kan finnas exempel på transaktioner för vilka redovisningsprinciper saknas. Utsläppsrätter är ett sådant. Vad det handlar om är, som framgår av punkt 119, en redogörelse för de principer som företaget tillämpat och som läsaren har ett behov av att läsa för att förstå hur redovisningen är utformad. Redogörelsen ska stå för sig själv. Det är alltså inte förenligt med standarden att i en beskrivning av principen för utvecklingskostnader enbart hänvisa till IAS 38 eller skriva att koncernbidrag redovisas i enlighet med Akutgruppens uttalande.

Redogörelse för förändringen i eget kapital

Företag ska redogöra för förändringen i eget kapital. Detta är en egen rapport, jämställd med resultaträkningen, balansräkningen osv. Några företag har dock valt att i stället redovisa de uppgifter som krävs i en not vilket inte är tillåtet. Ett annat problem som uppmärksammats är specifikationen av förändringarna i reserver. Flera företag redovisar en nettoförändring trots att standarden kräver att avsättningar och upplösningar redovisas var för sig. De olika reserverna ska också redovisas var för sig. Det är alltså inte tillåtet att redovisa reserven för omräkningsdifferenser tillsammans med reserven för valutasäkringar.

Några företag redovisar två jämförelseår i de finansiella rapporterna, något som inte alltid återspeglas i noterna.

Redovisning av värdeförändringar

En fråga som främst gäller fastighetsförvaltande företag och som kommenterats i rapportens fördjupningsavsnitt, gäller redovisningen av de värdeförändringar som är en följd av värdering till verkligt värde. Dominerande praxis både i Sverige och utomlands är att redovisa dessa värdeförändringar som en del av rörelseresultatet eller motsvarande. Ett par företag har emellertid valt att redovisa förändringarna efter finansnettot. Eftersom en central del i verksamheten hos fastighetsförvaltande företag är att öka fastighetsbeståndets värde framstår det som ologiskt att inte inkludera värdeförändringar i rörelseresultatet. Dessa företag har valt att också redovisa värdeförändringar på sina räntederivat efter finansnettot vilket framstår som än mer tveksamt eftersom dessa är en självklar del av räntenettot.

Avslutningsvis har noterats att vissa företag rubricerar värdeförändringarna som realiserade. Begreppet är fel vilket framförts tidigare. I och med att företagen hävdar att de kan värdera sina fastigheter och räntederivat till verkliga värden på ett tillförlitligt sätt följer att förändringarna redovisningsmässigt är realiserade.

Källor till osäkerhet

I företagens inledande beskrivning av redovisningsprinciper återfinns ofta upplysningar om de viktigaste källorna till osäkerhet som innebär en risk för att redovisade värden kan komma att ändras under kommande räkenskapsår. Som framgår av punkt 129 i IAS 1 ska företag lämna upplysningar om förutom slaget av tillgång eller skuld samt redovisade värden

- varför en uppskattning är osäker,
- hur känsligt det redovisade värdet är för metoder och antaganden som uppskattningen baseras på,

- ett intervall av rimligt möjliga utfall under nästkommande år samt
- en förklaring till ändringar av tidigare ändringar.

Det finns stora skillnader mellan företag när det gäller antalet poster för vilka värderingen uppges vara osäker. Några tar inte med några poster alls vilket skulle kunna vara förenligt med standarden givet att det inte finns någon egentlig osäkerhet i värderingen. Andra tar endast upp goodwill medan några inkluderar varulager, aktiverade utvecklingskostnader, pensioner, uppskjutna skattefordringar, avsättningar med flera poster. Undantagna är dock de poster som värderas till verkligt värde (se punkt 128).

Utöver kravet på information om de viktigaste källorna till osäkerhet kräver punkt 122 vilka väsentliga bedömningar som företaget gjort när det gäller klassificering av olika balansposter. I standarden lämnas några exempel på vad som avses; om ett leasingavtal ska betraktas som ett finansiellt eller operationellt avtal, om intäkter ska redovisas successivt under en viss period eller först vid avtalsperiodens slut samt om så kallade specialföretag ska omfattas av koncernredovisningen. Skillnaden mellan de krav som ställs i punkt 129 och de som återfinns i punkt 122 är inte särskilt tydliga och man kan förstå att många företag är känner osäkerhet om vad de ska rapportera.

Redovisning av kapital

Se kommentarer i avsnittet om Redovisning av (risk-)kapital ovan.

IAS 2, Varulager

Ett antal företag har underlåtit att redovisa hur stor andel av varulagret som värderats till nettoförsäljningsvärde trots att det uppenbarligen gjorts nedskrivningar. Beloppen torde dock oftast vara oväsentliga.

IAS 8, Redovisningsprinciper, ändringar i uppskattningar och bedömningar samt fel

Enligt punkt 30 ska företag informera om de nya redovisningsprinciper som beslutats men som ännu inte trätt i kraft. Flera företag saknar information om detta. Andra företag har en fullständig uppräknings av innehållet i nya standarder oavsett om de kommer att påverka företagets redovisning eller ej. Tonvikten skall läggas på de standarder som företaget har för avsikt att tillämpa och för dessa ska också anges vilken effekt de kan väntas få för de finansiella rapporterna. Ett exempel som var aktuellt 2008 gällde den reviderade standarden för rörelsegrensrapportering, IFRS 8. Flera företag har nämnt att det handlar om en ny standard men med tillägget att det inte varit möjligt att utvärdera effekterna. Det framstår som oacceptabelt att i en årsredovisning som läggs fram nästan samtidigt med den kvartalsrapport i vilken standarden ska tillämpas hävda att man inte vet vilka konsekvenserna blir.

IAS 12, Inkomstskatter

Underskottsavdrag i företag som redovisar förlust

Ett problem som återkommer varje år, så även 2008, gäller de företag som trots förluster under ett av de senaste två åren aktiverar underskottsavdrag utan att på ett övertygande sätt informera om skälen till varför de förväntar sig skattepliktiga vinster kommande år.

Underskottsavdrag som bara delvis redovisas som tillgång

En vanlig notering gäller redovisningen av underskottsavdrag där bara en del av avdraget motsvaras av en tillgång i balansräkningen. I några fall är underskottsavdragen så stora att en aktivering av hela beloppet framstår som orimlig. Omvänt kan det finnas företag som väljer att varje år redovisa lite mer

av sina underskottsavdrag så att skattekostnaden hålls nere. Det är därför angeläget att de företag som inte väljer att aktivera samtliga underskottsavdrag kommenterar vilken princip de har för framtida aktiveringar.

Underskottsavdrag i utländska dotterföretag

Det är vanligt att företag som redovisar ett skattepliktigt koncernresultat ändå redovisar en uppskjuten skattefordran hänförlig till förluster i dotterföretag. Vad som sällan framgår av årsredovisningen är vilka övertygande skäl som talar för att det kommer att finnas framtida skattepliktiga överskott i dotterföretaget. Även om det i första hand är en fråga för dotterföretagets årsredovisning handlar det om en uppgift som också har betydelse för dem som analyserar koncernens resultat och ställning.

Kvittning mellan uppskjutna skattefordringar och -skulder

Enligt punkt 74 är en kvittning av uppskjutna skattefordringar och -skulder endast tillåten om företaget har för avsikt att reglera sin skuld genom utnyttjande av skattefordringar eller omvänt. Även om sådan kvittning förekommer i praktiken torde den vara ovanlig.

Upplysningar

Flera företag underlåter att lämna den information om underskottsavdrag som inte motsvaras av en uppskjuten skattefordran som krävs enligt punkt 81. Upplysning krävs också om sambandet mellan årets skattekostnad och nettoresultat. Som framgår av punkt 84 handlar det om att förstå varför den effektiva skattebelastningen avviker från gällande skattesats. Alla företag redovisar en avstämning. De kommentarer som lämnas är dock ofta så ofullständiga att det inte går att förstå anledningen till att den effektiva skattesatsen avviker från den nominella.

IAS 16, Materiella anläggningstillgångar

Det är ofta oklart utifrån en beskrivning av företagets redovisningsprincip att förstå hur tilläggsinvesteringar redovisats.

IAS 17, Leasingavtal

Den viktigaste uppgiften, nämligen storleken av avtalade leasingavgifter synes ha lämnats av samtliga företag som omfattas av genomgången. Däremot finns flera exempel på ofullständiga uppgifter om operationella leasingavtal. Ofta är dock beloppen oväsentliga.

IAS 18, Intäkter

Enligt punkt 35 ska företag informera om varje slag av intäkter. I genomgången har flera avsteg från denna regel noterats. Även de principer som beskriver hur intäkter redovisas är ofta alltför kortfattade för att användarna ska förstå vad som gäller.

IAS 27, Koncernredovisning

Ett företag har valt att redovisa en avveckling av en verksamhet i enlighet med den reviderade IAS 27. Detta är inte tillåtet eftersom denna standard träder i kraft först samtidigt med IFRS 3 år 2010.

IAS 33, Resultat per aktie

Beskrivningen av hur resultat per aktie beräknats i de företag som ställt ut optioner är ofta ofullständig. Ett företag som lämnat en tydlig redogörelse är Atlas Copco.

IAS 36, Nedskrivningar

Nedskrivningar av materiella anläggningstillgångar är ovanliga trots att företaget kan ha redovisat ett otillfredsställande resultat under flera år. Ett dåligt resultat är enligt IAS 36 en av de indikatorer som ska ligga till grund för en prövning av det redovisade värdet. Omvänt har noterats ett antal företag som gjort nedskrivningar men som redovisar ett bra resultat. Huruvida dessa övervägt om tidigare nedskrivningar ska återföras framgår inte.

Nedskrivningar är ett aktuellt problem för främst de företag som redovisar stora goodwillposter. En kommentar till prövningen av om en nedskrivning är nödvändig i ett antal företag med väsentlig goodwill återfinns i ett separat avsnitt ovan.

IAS 37, Avsättningar, eventalförpliktelser och eventaltillgångar

Den vanligaste bristen gäller tidpunkt för reglering av en avsättning. Enligt punkt 85 ska tidpunkten anges liksom vad avsättningen avser. När det gäller tidpunkten har ett antal företag nöjt sig med att göra en uppdelning mellan kort- och långfristiga avsättningar. En sådan uppdelning kan dock inte anses tillgodose kravet på den ”förväntade tidpunkten för varje utflöde av resurser som förpliktelsen leder till”. Getinge är ett av få företag som angett en mer precis tidplan.

Flera företag som redovisat avsättningar har underlåtit att specificera vad avsättningarna omfattar liksom när de förväntas regleras. Även belopp saknas ibland, särskilt när det gäller tvister.

Ett av de företag som ingår i urvalet gjorde en avsättning 2004. Av noten framgår att den tagits i anspråk varje år mellan 2005 och 2008 och att den beräknas vara fullt utnyttjad först 2011. Vad avsättningen avser framgår inte vilket är ett avsteg från standarden. Generellt gäller att möjligheterna att med säkerhet förutse utbetalningar under så lång tid saknas.

IAS 39, Finansiella instrument

Som framgår av avsnittet om finansiella risker ovan finns ett par exempel på värdering av finansiella instrument till anskaffningsvärde i avsaknad av underlag om verkligt värde. Beloppen har dock bedömts vara oväsentliga.